

دو سده رباعی در بوشهر

به کوشش عبدالمجید زنگویی

سرشناسه : زنگویی، عبدالمجید، ۱۳۱۶-
 عنوان و نام پدیدآور : دو سده رباعی در بوشهر / به کوشش عبدالمجید زنگویی.
 مشخصات نشر : تهران: لیان، ۱۳۸۶.
 مشخصات ظاهری : ۲۶۶ ص.
 شابک : 978-964-8608-06-9
 وضعیت فهرست نویسی : فیا.
 موضوع : شعر بوشهری -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها.
 موضوع : شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها.
 موضوع : رباعی -- مجموعه‌ها.
 موضوع : شاعران ایرانی - بوشهر (استان)
 موضوع : شعر بوشهری -- قرن ۱۳ ق -- مجموعه‌ها.
 موضوع : شعر فارسی -- قرن ۱۳ ق -- مجموعه‌ها.
 رده‌بندی کنگره : PIR ۰۳۴ : ۹۱۳۸۶ : ۸۴ ب / ۰۳۴
 رده‌بندی دیویی : ۸۰۱ : ۹۵۵۶۴ : ۹۸
 شماره کتابشناسی ملی : ۱۰۷۲۲۷۴

دو سده رباعی در بوشهر به کوشش عبدالمجید زنگویی

شمارگان : ۱۲۰۰ دفتر
 تاریخ انتشار : ۱۳۸۶
 نوبت چاپ : اول
 لیتوگرافی : دیرین
 چاپ و صحافی : گهر
 انتشارات لیان

تهران - سعادت آباد - خیابان ارغوان شرقی - کوی مروارید - شقایق ۲ پلاک ۱۰
 تلفن : ۸۸۵۶۰۴۸۹

ISBN: 978-964-8608-

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۶۰۸-۰۶-۹

بها: ۲۵۰۰ تومان

فہرست مطالب

صفحہ

عنوان

۹.....	مقدمہ: دکتر سید جعفر حمیدی
۱۳.....	پیشگفتار: عبدالمجید زنگویی
۱۷.....	آتش، منوچہر
۲۳.....	اجرای، عبدالمجید
۲۸.....	احمدی فر، محمدرضا
۳۲.....	اسدی، ایرج (سرگشته)
۳۶.....	انگالی، حسینقلی
۴۰.....	انگالی، دکتر کوروش
۴۵.....	بابا چاہی، علی
۵۱.....	بان، عبدالحسین
۵۶.....	باوری پور، ثریا
۵۸.....	بہزادی، سید اسماعیل
۶۳.....	پرتایان، غلامحسین
۶۷.....	تاجدینی، محمدرضا
۷۲.....	توکلی، محمد علی (توکل)
۷۴.....	حامدی، محمد جواد (حامد)
۸۰.....	حامدی، محمود (حامد)

۸۳	 حسنی بردخونی، سید بهمنیار (مفتون)
۸۹	 حسینی دشتی، سیدعلی نقی
۹۲	 حسینی منفرد، سیداحمد
۹۴	 حمیدی، دکترسیدجعفر
۱۱۰	 حیاتی، غلامرضا
۱۱۶	 خدیری، جواد
۱۱۸	 خلیفه زاده، علیرضا
۱۲۰	 خواجه، غلامرضا
۱۲۴	 خواجه، محمود
۱۲۶	 دارند، حسین
۱۳۲	 دریا نورد، ناخدا عباس
۱۳۷	 دشتی، محمد خان
۱۴۷	 دیری، عباس
۱۵۱	 رضا زاده، ماشا
۱۵۴	 زارعی، حمید (شکیبا)
۱۵۷	 زند پور، مرتضی
۱۶۰	 زنگویی، عبدالمجید
۱۷۰	 سلیمانی، محمد (شعله‌ی تنگستانی)
۱۷۳	 سلیمی، حسین
۱۷۷	 شهریاری، سید محمد طاهر (شفیق)
۱۸۹	 ضیادی، افسانه

۱۹۰	عرفان، حیدر (حشمت)
۱۹۳	علوی، سید عبداللہ (رجایی)
۱۹۸	علیمرادی، فتح اللہ
۲۰۰	عمرانی، علیرضا
۲۰۳	عوض پور، زینب
۲۰۵	فضنفر، امید
۲۰۸	غلامی، محمد
۲۱۴	فایز دشتی، محمد علی
۲۱۶	فائدی، محمد
۲۲۰	قربانی، علی اکبر (حامد)
۲۲۴	کبگانی، ملاحسن (محمود)
۲۲۷	کشتکار، عبدالحسین
۲۳۰	مؤتمن، حیدر
۲۳۵	معتمد، رضا
۲۳۸	ملکی، غلامرضا
۲۴۲	نبوی، سید محمد صادق
۲۴۵	نگهبان، حبیب اللہ
۲۵۲	نیکذات، عزیز اللہ (نیکو)
۲۵۷	هاشمی زاده، سید محمد رضا
۲۶۱	هوشمند، علی (وامق)
۲۶۵	کتابنامہ

مقدمه

دکتر سید جعفر حمیدی

رباعی نوعی از شعر است که به گونه‌ای پرخاشگرترین و به گونه‌ای دیگر عاشقانه‌ترین شکل است از گروه متعدد قالب‌های شعر فارسی.

بعضی از شاعران بزرگ به تفنّن و بعضی به تدبّر و تفکر به این قالب ضعیف جثّی بزرگ محتوا روی آورده‌اند، آنان که به تفنّن این گونه شعر را سروده‌اند، خود را بالاتر و برتر از این چهار مصرع لاغر اندام دانسته‌اند، با نوعی تبختر و بزرگ‌نگری بدان نگریسته‌اند و گروهی دیگر در برابر آن طیلسان تعظیم انداخته‌اند، با احترام بسیار از این قالب استفاده نموده‌اند.

حاصل اینکه رباعی مجموعه‌ای است از دو بیت یا چهار مصرع این پدیده را هم بر سر بازار و هم بر سردار، بسیار دیده‌ایم، آنانکه بر سردار رفتند همچون حسین منصور حلاج و عین‌القضات، پیش از رها شدن از قفس تن به خواندن رباعی مشغول بودند و کسانی که بر سر نبرد و بر در دروازه و بازار خواندند مانند ابوسعید و

عطار و پیر هرات، آن را پایدار و جاودان ساختند، خیام اما پرچم آن را بر فراز قلهی اعتراض و پرخاش برافراشت و آتش بیداری را بر جان عالمیان خفته یا خواب آلود و بر روان‌های کج اندیش و سیاهی و تباهی افکار متحجران زد.

غرض این نیست که در اینجا مقدمه‌ای مطمئن و پر آب و تاب بنویسم، که تجربه می‌گوید و شفاهاً نیز شنیده‌ام که خواندن مقدمه برای همه کس دلچسب و جذاب نیست و تجربه‌ی دیگر می‌گوید: در کتابی این چنین که نام شریف پنجاه و اند نفر با اشعارشان آمده است هر کدام به محض وصول کتاب، ابتدا به دنبال نام و شعر خود می‌گردد و آنها را می‌خواند و سپس حوصله‌ای اگر باقی ماند به جستجوی نام و آثار دیگران می‌رود و احیاناً آثار بقیه و به‌ویژه مقدمه را نادیده می‌انگارد و البته این رسم کتاب خوان‌ها و گاهی شبه منتقدان ما است که مقدمه را نمی‌بینند و ای بسا بدون دریافت مقصود و منظور مؤلف، بر روی کتاب اظهار نظر می‌کنند و برخود می‌بالند که نقدی عالمانه نوشته‌اند و دمار از روزگار شاعر یا نویسنده درآورده‌اند و زهی تأسف که بوته‌ی خاری را به اسب رهواری و کلام بی‌جانی را به‌دَر و مرجانی مقایسه می‌کنند.

کتاب «دو سده رباعی در بوشهر» یکی دیگر از مجموعه‌های حاصل زحمات دوست زحمتکش دیرینه‌ام آقای عبدالمجید زنگویی است که طبق گفتار خود ایشان برای جمع‌آوری این مجموعه‌ی رباعیات زحمات بسیار متحمل شده‌اند و ای بسا خون دل خوردنها.

نخست اینکه با تمام صاحبان این آثار مذاکره، مکاتبه و با گفتگوی تلفنی همراه با خواهش و تقاضا برای ارسال آثار داشته‌اند.

دوم اینکه به چندین نفر بارها و بارها نامه نوشته یا تلفن زده‌اند که اگر اشعاری در قالب رباعی دارند بفرستند تا در این کتاب جای گیرد ولی نه تنها نفرستاده‌اند بلکه جواب نامه‌ها را هم نداده‌اند و به گمانم اگر اثرشان در این کتاب درج نشده باشد در زنبیل شکوه و گلایه را می‌گشایند که عمدی در کار بوده است.

آنان که دست به قلم ندارند شاید نمی‌دانند که چه می‌گویم ولی می‌توانم دعا یا نفرین نمایم که خدا کند به درد قلم گرفتار شوید تا اولاً بدانید که «پهنای کار چیست» ثانیاً ببینید که چه طعنه و کچه‌هایی به سویان روان خواهد شد.

با این حال وقتی رباعی‌های این کتاب را می‌خوانم، می‌دانم که مؤلف چه دردسری برای انتخاب این اشعار کشیده است.

زحمت جمع‌آوری و خواهش و تمنا از سرایندگان یک طرف و درد بی‌درمان و سکنه‌های بی‌دوای بعضی از اشعار هم یک طرف. چونانکه تعدادی از اشعار را پیش از چاپ خواندم و از مؤلف خواهش کردم که مبدا این رباعی‌ها را که نه وزن دارند و نه قافیه و نه محتوا در کتاب جا دهند.

البته همه‌ی دارندگان رباعی در این کتاب سرور و سردار بنده هستند ولی با تمام تواضع و فروتنی به برخی از این عزیزان می‌گویم: شاعرا بهتر از این بسرای یا لاف‌ل، کمی کار دیگران و

بزرگان قبل از خود را ببین و دست کم اطلاع داشته باش که وزن رباعی هست: (لا حول و لا قوة الا بالله) مفعول مفاعیل مفاعیلین فع یا فاع نه یک سیلاب کمتر و نه یکی بیشتر، پس چرا با این همه تجربه که داری این گونه می‌سرائی؟

ولی آقای زنگویی به جهت شنیدن حرف‌های گله‌آمیز بعد از چاپ نتوانست به توصیه بنده عمل کنند و به ناچار چند رباعی از آن دست‌وپا شکسته‌ها را نیز مجبور شد که در کتاب بنشانند.

خلاصه کنم که این کتاب نتیجه‌ی تلاش بی‌وقفه مؤلف است که خود شاهد آن بوده‌ام مثل تلاش‌ها و زحماتش در آثار دیگر وی و من امیدوارم اگر رباعی عزیزی در این کتاب نیامده است فریاد الامان بر ندارد چرا که زنگویی علاوه بر مکاتبات، چندین بار هم در هفته‌نامه‌های بوشهر، برای همکاری رباعی سرایان دعوت عام کرد و کسانی به پاسخ، شادمانش نکردند.

با آرزوی توفیق

جعفر حمیدی

اسفند ۸۵ تهران

پیشگفتار

عبدالمجید زنگویی

هنگامی که کتاب «بومی سرایی در بوشهر» به پایان رسید گمان می‌کردم که پژوهش پیرامون گونه‌های شعر استان بوشهر - جز بررسی شعر امروز به پایان رسیده است و می‌توانم به تحقیقات تازه‌ای در زمینه‌های دیگر پردازم.

ناگهان جرقه‌ای به ذهنم خورد و به یادم آمد که «رباعی‌های بوشهر از قلم افتاده، به جز رباعیاتی پراکنده که در مجموعه‌های شعر دشتی و دشتستان آمده است. بدین منظور در چند هفته‌نامه‌ی استان فراخوان دادم و به همه‌ی شاعران استان تا آن جا که از آنان نشانی داشتم - جدا از فراخوان در هفته‌نامه‌ها - نامه فرستادم یا تماس تلفنی گرفتم و از آنان درخواست کردم که در این راستا مرا یاری دهند تا مجموعه‌ای پربارتر فراهم شود و نام کسی از قلم نیفتد و موجبی برای گله‌مندی پیش نیاید و تا آن جا که می‌دانم در حدّ توان با همه‌ی شاعران گرامی استان تماس گرفته‌ام.

با توجه به تعداد فراوان شاعران گمان می‌کردم اسامی بیشتری از آنان در این کتاب ضبط شود.

بسیاری از دوستان نخست قول همکاری دادند ولی پس از چندی می‌گفتند که رباعی ندارند و گویا در این میان با نوعی رودربایستی روبرو بودند و سپس روشن شد که این عزیزان با مهربانی چنین قولی را داده‌اند، اما در زمینه رباعی اشعاری ندارند.

به هر روی، نگارنده‌ی این سطور برای رباعی با همه‌ی کوچکی قالب، ارزش و اهمیت بسیاری قایل است. هر چند ممکن است گروهی گمان برند که عصر و دوره‌ی رباعی به‌سر رسیده، اما حقیقت این است که رباعی جوهر شعر است و هرگز رنگ کهنگی به خود نمی‌گیرد.

رباعی، گذشته از بیان احساسات و تخیل و عاطفه که از عناصر اصلی شعرند، شعر حکمی، شعر تهاجم، پرخاشگری و اعتراض و پندوانداز نیز هست. همچنین می‌تواند عاشقانه، عارفانه و بر روی هم از مقوله‌ی منظومه‌های غنایی هم باشد. قالبی کوچک، بدون حشو و زواید و با ایجاز کامل و ظرفی است با ظرفیتی بسیار و بدون تعقید.

رباعی، اثرگذارترین گونه‌ی شعر پارسی است که سابقه‌ای بسیار طولانی دارد. رباعی، در بوشهر هم مانند گونه‌های دیگر شعر در سراسر ایران رایج بوده و پیوسته از نظر مضمون به موازات تحولات فرهنگی و اجتماعی رو به تحول و تکامل و دگرگونی بوده است. و در طی دو سده و تا آن جا که محقق شده رباعی بوشهر در مضامین عشقی، عرفانی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی به‌کار گرفته می‌شده که تاکنون هم در همین زمینه‌ها سروده می‌شود و

موضوعی که در چند دهه‌ی اخیر دیده می‌شود مانند دیگر مضامین و نمونه‌های شعری، موضوع جنگ هشت ساله و مضمون‌های عاشورایی نیز وارد رباعی شده است که در رباعیات شاعرانی مانند: محمدرضا احمدی‌فر، عبدالحسین‌بان، حسین دارند، علیرضا عمرانی و چند تن دیگر جایگاهی خاص دارد.

بعضی از شاعران مطرح در این دفتر، تنها به سرودن یک رباعی بسنده کرده‌اند مانند: فایز، ثریا باوری‌پور و افسانه صیادی که همان یک رباعی را هم آورده‌ام تا نامشان از قلم نیفتاده باشد. ناگفته نماند که کلیه‌ی رباعیات رسیده را به‌صورت الفبایی تنظیم نموده‌ام تا به‌راحتی بتوان در مجموعه به‌آنها دست یافت.

باری، قصد ندارم که در این نوشته‌ی کوتاه از ساختار ظاهری و اوزان رباعی که یکی از آنها «لا حول ولا قوة الا بالله» یا «مفعول مفاعیل مفاعیلن فع» یا «فاع» که وزنی ایرانی و غیر از اوزان عروضی عرب است سخن بگویم. چه اوزان رباعی را بالغ بر ۱۲ بحر عروضی می‌دانند.*

از شاعران گرانقدر استان نظیر زنده یادان محمد بیابانی، تیمور ترنج، بهرام اکبرزاده و ... که در چند سال اخیر به جاودانگی

*. آشنایی با «عروض و قافیه» تحقیق و پژوهش دکتر میرویس شمیسا،

پیوسته‌اند نتوانستم رباعی به‌دست آورم که این خود مایه‌ی تأسف است .

و در پایان، از دوست ارجمند و با فرهنگ، آقای دکتر سید جعفر حمیدی، شاعر، پژوهشگر و استاد گرانقدر که مقدمه‌ای محققانه و خواندنی بر این دفتر نگاشته‌اند و همچنین از شاعران گرانمایه‌ای که در این روند مرا یاری داده‌اند بسیار سپاسگزارم .

با آرزوی موفقیت

عبدالمجید زنگویی - خرداد ۱۳۸۶